

Brood en Zaad

Geachte vergadering!

Helemaal begrijpen kan ik het niet, dat dit reeds de zesde maal is, dat ik in uw midden de zogenaamde partijrede, die in onze SGP enigszins een begrip is, ga uitspreken. „Wij vliegen heen”, heeft Mozes zeer terecht ons voorgebeden. Mozes kon het weten, want hij was een man Gods, en een man Gods heeft geleerd wie God is en wat een man is. Gelijk gras, dat morgen geworpen wordt in de oven, gelijk de bekoorlijke maar broze bloem is ons leven kortstondig van duur. De waarheid werd u misschien zojuist bewezen toen ge navraag deed naar vrienden uit andere streken dan de contreie van uw herkomst. Elk jaar dragen we smart om trouwe, ervaren en soms, als we niet mistastten, geoefende vrienden. Het geeft een zekere mate van voldoening, wanneer we ontwaren, dat in de plaats der vaad'ren hun zonen saamvergaad'ren, evenwel mag het onze begeerte zijn, dat „in plaats van” tevens inhoudt: in de geest en gezindheid der vaderen. Dat is immers lang niet vanzelfsprekend. We willen allermint ons voorgeslacht kritiekloos verheerlijken, integendeel, hun gebreken en zwakheden zijn ons niet verborgen gebleven. Doch het ontging ons net zo min, dat in hun zwakheid een kracht werd volbracht, waarvan we bidden en hopen, dat die zijn mag het geheim van onze sterkte.

Deze zesde reis is het me moeilijker gevallen, in bepaald opzicht althans, dan één der vorige keren om deze partijrede voor te bereiden. De hinder kan ik zeer kort omschrijven. Tussen het gereed maken voor de pers en het uitspreken van de rede vielen de verkiezingen voor de Tweede Kamer van de Staten- Generaal. De vergadering van deze dag biedt wel gelegenheid om een ogenblik terug te komen op de uitslag van de stemming, dat geeft het grootste bezwaar niet, maar het resultaat had, indien al bekend bij de opstelling, zo prachtig de toon kunnen zijn, die de muziek van de partijrede van dit jaar kon maken. In het andere geval, wanneer de verkiezingen normaal in mei waren uitgeschreven, had ik kunnen trachten de rede toe te splitsen tot een pijl, die de propagandakoker mede had kunnen vullen. Al met al verkeerde ik bij de voorbereiding in een vage situatie. Vanuit de volle gang van de elektorale strijd, moest ik me verplaatsen in een niemandsland, in een nietsland,

aangezien over de afloop slechts viel te gissen. Ik doe een beroep op uw begrip voor mijn positie.

Wel kunnen we aandacht schenken aan twee uitslagen van stemmingen, die gehouden zijn na onze vorige Algemene Vergadering op donderdag 24 februari j.l. Toen oogden we op twee wolkjes als de hand eens kinds. Wat de verkiezingen voor de Raad van de Rijnmond en voor de Raden van de heringedeelde gemeenten van Goeree-Overlakkee ons te zien gaven, mocht ons met enig vertrouwen de komende stemmingen voor Staten en Raden tegemoet doen gaan. Gezien de voor ons land ongekende verschuivingen, de nauwelijks geëvenaarde winst voor de Boerenpartij, mochten we dankbaar zijn dat procentueel de SGP vrijwel op peil bleef. Helaas, ging onze tweede zetel in de Provinciale Staten van Utrecht verloren, weliswaar was dit bij de vorige verkiezing een restzetel geweest, maar aan dit verlies moet toch enige teruggang debet zijn geweest. Het is in ieder geval een spoorslag om, zo de Heere wil en wij leven, bij een volgende bezetting van de Provinciale Staten bijzondere aandacht te hebben voor het gewest Utrecht, opdat we, als het wezen mag, de zetel herwinnen. De gemeenteraadsverkiezingen geven een nog iets onzuiverder beeld van de stand van zaken in het algemeen, aangezien hierbij plaatselijke omstandigheden en persoonlijke anti- en sympathieën een belangrijke rol spelen. Zetels gingen verloren en zetels werden gewonnen. In De Banier lazen we een staatje, waaruit bleek, dat de winst in gemeenten, waarin de SGP zelfstandig uitkwam, 18 zetels bedroeg en het verlies 16 zetels. Dit geeft ons om meer dan één reden een ruwe benadering van de uitslag. Allereerst immers namen hier en daar kiesverenigingen deel aan het indienen van een zogenaamde gekombineerde lijst, terwijl de uitbreiding van tal van gemeenteraden in ons land de berekening van winst en verlies van zetels tot een onnauwkeurige thermometer maakt om vooruitgang of achteruitgang van de partij te registreren. Inmiddels zijn al deze uitslagen echter achterhaald en daarom heeft het weinig zin om lang bij deze aangelegenheid halt te maken. Toch moest ik en wilde ik deze gebeurtenissen niet onbesproken laten, omdat we onze dank, hoe alles verder ook moge verlopen zijn of verlopen, niet mogen achterwege laten voor het feit, dat God nog zovele harten heeft geneigd tot vertrouwen in onze beginselen en in zoverre in onze kandidaten, dat ze van hen hoopten, dat ze overeenkomstig die

beginselen zouden optreden in Staten en Raden. Moge dit vertrouwen niet beschaamd worden.

Wel dienen we ons rekenschap te geven van de omstandigheid, dat grote troepen van kiesgerechtigden; waaronder ditmaal ook zovele jongeren na de verlaging van de leeftijd voor de stem- althans tenminste opkomst- verplichten, zeer kennelijk hun onbehagen hebben geuit over de gang van zaken in ons land. Geenszins zouden we willen ontkennen, dat de Regering hieraan schuldig staat. Alleen al de onvoldoende gemotiveerde en te rechtvaardigen wisseling van het kabinet halverwege de rit heeft velen in verwarring gebracht en tallozen geïrriteerd. Menige partij heeft zijn greep op haar kiezers verloren. Het gevaar bestaat, dat partijen in paniek geraken door de bestraffende uitslagen, zodat ze in hun bestek van het ene in het andere vervallen in de hoop het verval te bezweren. Een zo ontstane zig-zag koers kan slechts de onduidelijkheid verergeren. Evenals in het loon- en prijsbeleid kan er ook in de verkiezings- en propaganda-strategie een fatale spiraal ontstaan, die tot ontbinding kan leiden en die kwalijke bewegingen een welkome gelegenheid presenteert om de massa achter hun schild te brengen. Sommige reders van partijscheepjes zien we aanstalten maken om hun confessionele vlag te waterverven of geheel overboord in het water te werpen. De KVP wil de paarse letter K wel slijten. De anti-revolutionairen hebben behoefte aan de ondertitel: Evangelische Partij. Woorden gelden door het gebruik. De Christelijke Encyclopedie, in AR-kring niet onbekend, zegt: In Nederland wordt de term evangelisch vooral in verband gebracht met de Groninger richting, die zich niet op de kerkleer, maar op het Evangelie, de persoon en prediking van Jezus beriep. Evenals de ethischen legden de evangelischen de nadruk „niet op de leer, maar op de Heer”, op praktische christendom en geloof des harten. Zij namen een tussenpositie in tussen orthodoxie en modernisme. Wil men in AR-gelederen met dit epitheton „Evangelisch” zich bewegen in de gedachtegangen, die de mannen-broeders, met name die van de Afscheiding, zo fel hebben bestreden? De Groningers toch hebben de afgescheidenen veel leed berokkend. De tekenen ontbreken niet, dat men tussen orthodoxie en modernisme, derhalve in een midden-orthodoxe richting koersen wil.

Vele Nederlandse kiezers hebben te kennen gegeven door hun stembepaling, dat ze niet, zoals voorheen meermalen is gebleken, vast geworteld staan in hun politieke keus, hoe die overigens ook wezen mag.

Sommigen zijn naar de mode van de tijd zo verzot op politiek cabaret, dat ze van parlement en politiek zelf een cabaret willen maken, door figuren af te vaardigen, die op de planken en niet in de banken thuishoren.

Er is in de politiek een erosie-proces waarneembaar. Allerminst zal de oplossing zijn bepalingen in het leven te roepen om kleine zogenaamde splinterpartijen om zeep te helpen. Velen verwachten daarvan wonderen, doch het is een naïviteit, die zijn weerga niet heeft en die slechts kan ontspruiten aan het brein van topleiders van de grote partijen. Immers, het ontstaan van splinterpartijen is een gevolg van onbevredigend beleid van de grote partijen. Ter bestrijding van een kwaal is het geraden de oorzaken weg te nemen, en niet de gevolgen. Men meent door de haan de nek om te draaien te bereiken, dat de zon niet meer zal opgaan, aangezien er niet meer gekraaid wordt. Het kan een groot gevaar zijn om kleine partijen het bestaan onmogelijk te maken, omdat het onbehagen veel later en derhalve mogelijk veel vulkanischer zich zal melden.

Stellig heeft de kabinetswisseling veel onduidelijkheid geschapen en veel onbehagen opgeroepen. We mogen niet zeggen, dat het kabinet Marijnen de laan uitgestuurd werd en het kabinet-Cals te paard geholpen. Was dat maar inderdaad gebeurd. Cals verving Marijnen. Dat was de werkelijkheid en tevens de narigheid van het geval. Enkele ministers gingen, enkele kwamen.

Het kabinet Marijnen strandde op de radio- en televisiekwestie. Op een onderdeel, terwijl naar men voorgaf overigens in het kabinet over het beleid een grote mate van eenstemmigheid bestond. Men kan zich toch wel de vraag stellen of het een daad was van wijs beleid om op één onderdeel bij een hoog percentage homogeniteit een einde te maken aan de samenwerking. De christelijk historischen en de liberalen gingen heen.

De socialisten werden uit de oppositie gehaald. Het opzienbarend verlies, dat de Partij van de Arbeid leed bij de stembus, werd gemakshalve vergeten. Het lag in de lijn der verwachting, dat de socialisten niet wilden fungeren als slippendragers. Ze wilden meer dan alleen hun medewerking verlenen bij de regeling van de radio- en televisievraagstukken. Of ze dit wensten of niet, de zittenblijvers in de ministerraad hebben zich door deze gang van zaken toch wel uitermate het stempel van dubieusheid laten opdrukken. Laten we aannemen, dat ze in het kabinet

Marijnen als de meer progressieve vleugel wilden fungeren, dan moesten ze zich nu inderhaast opwerpen als het conservatiefste deel van het kabinet Cals. Dat is een wonderlijke gedaanteverwisseling. De oplossing van de kabinetscrisis in 1965 was halfslachtig en dubbelzinnig. Dat heeft zich zonneklaar gewroken.

Om de socialisten te betalen voor hun hulpdiensten moest de begroting worden opgevoerd. Extra duidelijk moest gedemonstreerd, dat deze regering met voortvarendheid zou aanvatten wat het vorige kabinet, nota bene met een deel van dezelfde ministers, nalatig had verzuimd. Het nieuwe regiem schermde royaal met het toverwoord gemeenschapsvoorzieningen. Deze term verdrong het woord prioriteit, dat iedere politicus gedurende de periode Marijnen voor in de mond lag. Ineens was dit woord geschrapd en ketters. Maar, zo wil ik met alle nadruk vragen, waren de prioriteiten niet evenzeer gemeenschapsvoorzieningen? Het woord prioriteit dwingt echter om te beslissen wat vandaag moet, wat morgen en overmorgen. Weliswaar bewees het kabinet Cals-Vondeling lippendienst aan de stelling dat de groei van de uitgaven gelijke tred moet houden met de groei van de produktiviteit, maar de groep van de „zwarte jongens”, zoals deze formatie heette, was mans en bijzonder genoeg om een tijdelijke afwijking van die norm zich te mogen permitteren. Bij de eerste de beste begrotingsbehandeling gaf het al moeilijkheden. Om aan de bezwaren tegemoet te komen, werd er zeer spaarzaam iets op de begroting geschrapd. Onze fractie heeft bij herhaling bij monde van de fractievoorzitter gewaarschuwd tegen het eierzuchtig program, dat de regering wilde verwezenlijken. Bij elke gelegenheid hebben we erop gewezen, dat het uitgavenpeil veel te hoog opliep. Maar het moest en het zou, en het zou wel loslopen. Met vaste hand stuurde men aan op het onvermijdelijk bankroet. Op de nacht van Schmelzer zijn vele dagen gevolgd, die steeds duidelijker aan het licht stelden, dat het de hoogste tijd was om een stokje te steken voor de bankroet-politiek. Uw afgevaardigden hebben in het belang van het land niet anders kunnen en willen doen dan de stem geven aan de befaamde motie-Schmelzer.

Als redder in nood verscheen de tot directeur van de Nederlandse Bank benoemde prof. Zijlstra. De socialisten hebben wel in koor geroepen, dat het niet nodig was voor het griepje een superspecialist in te schakelen. Een huisarts zou het ook wel gebeterd hebben. Het is te begrijpen,

dat het hen niet zinde, dat een man van internationale reputatie geroepen werd om de ontredderde boel te klaren.

Al te duidelijk is op deze manier het falen van het vorige kabinet benadrukt. De anti-revolutionairen wisten niet of ze lachen moesten of huilen toen Zijlstra verscheen. Het streelde de partijtrots, dat iemand uit hun gelederen de wagen uit het moeras moest halen, doch anderzijds waren de opvattingen van prof. Zijlstra in eigen kring stellig niet bij elk het verlossende woord.

Ondanks het feit, dat het optreden van het nieuwe kabinet een wending in goede richting betekent, hebben we niettemin onze stem en ons vertrouwen niet aan het voorgestelde beleid van premier Zijlstra kunnen geven. In de eerste plaats waren we ons bewust, dat het slechts een heel korte periode betrof. De christelijk-historischen lieten zich door een op hun verlangen in de regeringsverklaring geplaatste zin imponeren. Er zou nog eens uiterst kritisch worden nagegaan of er in de diverse begrotingen kon worden bezuinigd. Dit moest wel vreugde zijn over een dode mus. Dra kwam de aap uit de mouw. De tijd om effectief te bezuinigen was beperkt. Waarom dat niet eerder gezegd, want dat wist men enkele dagen daarvoor ook wel? We hebben ons niet bij de neus willen laten nemen. Het was immers duidelijk, dat de ministers, die hun begroting bij Vondeling door het vuur hadden gesleept, aanstonds niet bereid waren om hun eigen plannen als ambitieus te kwalificeren. Bij alle waardering is dat ons bezwaar, dat de sleepboot, die de naam prof. Zijlstra draagt, bij stormachtig getij het hele schip Cals met alle lading en ballast heeft willen bergen. Naar ons oordeel was er te bezuinigen. Om te beginnen reeds op gelden, die rijkelijk vloeien om zondig vermaak mogelijk te maken. Zo weinig heeft men voor een gezonde economie over, dat de staat met grote sommen schadelijke activiteiten moet blijven bekostigen. Ook het uitstellen van de verlaging van de inkomsten- en loonbelasting was voor ons bezwaarlijk, daar deze lang tevoren was beloofd en in de wet was vastgelegd. Het verhogen van de accijns op benzine en gasolie, alsmede het verhogen van de motorrijtuigenbelasting was voor ons al evenzeer niet te aanvaarden. De plooibaarheid van verschillende bewindslieden verdient, zo al geen bewondering, dan toch wel verbazing. Eergister riepen ze: Heil Marijnen, gister: Heil Cals, en vandaag: Heil Zijlstra. Dat is de veelbesproken onduidelijkheid in de politiek. Is dat dan allemaal hetzelfde: Marijnen, Cals-

Vondeling en Zijlstra? Maar als ge hun woorden beluistert, wil het alles niet hetzelfde zijn. En tenslotte als de klap op de vuurpijl moeten we er aan herinneren, dat heel op het nippertje in allerijl de radio- en televisiekwestie in het parlement is afgehandeld. Men wilde de handen vrij hebben voor de komende kabinetsformatie. Bijna was dus de kwestie nog blijven liggen. Waarom dan niet het kabinet Marijnen laten uitdienen? De jaren 1963-1967 zullen ongetwijfeld niet als de meest roemruchte in de annalen van onze parlementaire geschiedenis voortbestaan.

Algemeen is er begrip voor het onbehagelijke van de huidige situatie. Alleen heerst er verschil van mening, zelfs Babylonische spraakverwarring, over de manier om uit de impasse te geraken. Men is op zoek naar een zondebok. Eén Naam trekt dra de aandacht, wanneer er bloed moet vloeien. Men heeft de christelijke, of zo men wil confessionele, of zo ge wilt de levensbeschouwelijke basis als ondergrond en voedingsbodem voor partijvorming als voornaamste schuldige oorzaak aangewezen voor de vaagheid in de politiek. Alsof andere grote partijen geen verdeeldheid, onzekerheid en afsplitsing te zien geven. We zijn er heus niet zo op gebrand om te vernemen, wat tien over rood weten. Liever wisten we wat rood zegt over de tien, de tien geboden Gods, als richtsnoer voor volksgedrag en overheidsbeleid, wel te verstaan.

Al zou de confessie unaniem als basis voor partijvorming worden afgewezen, dan is er nog in geen enkel opzicht iets beslist over de juistheid, de gewenstheid en de noodzaak hiervan. Al zullen alle bouwlieden een bepaalde steen verwerpen, dan immers behaagt het nog de Heere die te leggen tot een uiterste hoeksteen.

Wat moet de heerschappij ontvangen? Het belang of het beginsel? De belangen zullen de beginselpartij kunnen verdelen, maar moeten de beginselen niet de belangenpartijen verdeeld houden? Men zegt, dat niet als in de dagen van schoolstrijd en dergelijke, heden beginselvragen aktueel zijn. Doch zo lang, en dat zal wezen tot aan het einde der wereld, de Overheid als Gods dienaar optreedt, is partijvorming op grond van principe een gebiedende eis. Want hoe zal men en wil men God dienen zonder kennis van Zijn Woord, wil en Wet?

Men heeft stelselmatig en met grote graagte de secularisering, de ontkerstening, de goddeloos-wording van staatkundig en maatschappelijk leven nagejaagd en bevorderd, en daarna roept men overluid, dat de principiële vraagstukken niet meer urgent en aktueel zijn. Dat is een

methode, ja, maar een zeer doorzichtige. Zodra men eerst de dingen zoekt, die de heidenen zoeken, zodra men het Koninkrijk Gods achterstelt bij eten, drinken en kleding, ontbreekt de stimulans om op basis van geloofsovertuiging met elkander te zoeken het welzijn van het gehele land. Want als Staatkundig Gereformeerden weigeren we en verwerpen we zo ver in ons vermogen ligt de aantijging, dat we slechts zoeken wat een klein clubje mensen wenselijk en heilzaam voorkomt. Geen partij beoogt dermate het welzijn van het gehele Nederlandse volk dan de onze. Zonder zelfoverschatting en zelfverheffing willen we dit met alle nadruk verklaren. Immers overtuigd, dat de zonde een schandvlek is van de natie, begeren we niet de dodelijke dag voor ons land en willen we waarschuwen voor de oordelen, die niet zullen uitblijven. Overtuigd dat gerechtigheid een volk verhoogt, een land opstoot in de vaart der volken, dringen we aan op getrouwe naleving van de geboden des Heeren. De dienst van de God van hemel en aarde is geen kwestie van subjectieve verkiezing, maar één van objectieve noodzaak voor ieder, wie hij ook zij.

Daarmee is niet ontkend, dat inderdaad de financieel-economische problemen vandaag levensgroot zich verheffen. Onze allervoornaamste politieke overtuiging luidt, om met de profeet Daniël ongemeen kort te zijn, als volgt: De hemel heerst. De Allerhoogste namelijk heeft heerschappij over de koningschappen der mensen. Deze streeft als politieke doelstelling naar erkenning van de DDR, van Oost-Duitsland, gene naar erkenning van communistisch China door de Verenigde Staten, wij menen dat het op het politieke vlak een reële zaak is de erkenning van de heerschappij van de Allerhoogste over de koningschappen der aarde voor te staan. Vele afspraken, verbintenissen, organisaties, gemeenschappen en verbonden acht men van nationaal belang, maar niet het verbond met de hoogste Machthebber van hemel en aarde, Die onze tijdelijke en blijvende interessen belangeloos wil behartigen. Men wil wel met Gods hulp staatsmanschap bedrijven, men roept Gods zegen in over al wat men ter hand neemt, doch men houdt de Heere angstvallig buiten alle zaken. God is voor zeer velen slechts een ideële Hoogheid, niet een reële.

De Heere echter zendt in standvastige trouw regen en sneeuw van de hemel en maakt, dat de vochtige aarde voortbrengt en uitspruite, en dat er zaad is voor de zaaier en brood voor de eter. Zaad voor de zaaier en

brood voor de eter, doch het zijn dezelfde korrels, waarvan er een deel gemalen grondstof voor brood vormt en een ander deel gereserveerd wordt om straks op de bestemde tijd te worden toebetrouwd aan de akker. Naar gelang de grootte van de oogst is de beslissing voor de landman soms moeilijker. De gulzige zal aandrang gevoelen om alles op te eten, maar dan loopt hij de kans, dat straks zijn akker onbezaaid blijft. De begerige, die immer denkt in termen van groter opbrengsten en ruimer schuren, moet zichzelf behoeden om niet te verhongeren alvorens hij heel zijn voorraad kan uitstrooien over de toebereide akker. Bij tijden moet men zorgelijk en mogelijk zelfs schreiend het zaad als het ware uit de mond uitsparen. Dat zijn problemen, waarvoor in oude tijden de agrariër zich gesteld zag. Geen wonder, dat de dichters de zaaiers bedrukt met betraand oog zag voortgaan door de langgetogen voren. „Die het zaad draagt, dat men zaaien zal, gaat wenend voort en zaait het al”. Hoezeer het hem ook aan het hart gaat.

Zo simpel, hoe lastig en moeilijk overigens, doet zich vandaag aan de dag het probleem niet meer aan ons voor. Toch kunnen we de vraagstukken, die voortdurend aan de orde zijn, tot deze ingrijpende keus herleiden. Het gaat om de vraag hoeveel we kunnen en mogen consumeren, en hoeveel er dient en er kan geïnvesteerd, speciaal voor de produktie. We kunnen temidden van de meest winstgevende produktie bezig zijn de broekriem aan te snoeren, maar evenzeer is het mogelijk dat door gebrek aan middelen de slecht gesmeerde machinerie knarsend en piepend loopt, terwijl de vettigheid de mensen bij de vingertoppen en de mondhoeken afvloeit.

Het is duidelijk, dat de uitersten onaanvaardbaar zijn. We kunnen en mogen niet de hele oogst als brood consumeren, evenmin is het toegestaan om alles als zaad te reserveren. Er moet een verdeling worden vastgesteld. Vele factoren zijn daarbij van invloed en bepalend. Het maatschappelijk bestel is heel wat ingewikkelder geworden, de schalen van behoeften en, daarmee samenhangend, van noodzakelijke voorzieningen mogen eindeloos zijn uitgebreid, we hebben in de zojuist geschetste grondvraag, namelijk wat er aan brood voor de eters moet beschikbaar komen en wat er aan zaad voor de zaaiers moet worden bewaard, aan de orde het probleem, waarmee de economie blijft worstelen.

De Overheid dient op te treden als een goede en getrouwe huisbezorger, opdat elk zijn bescheiden deel ontvangt en opdat ook alles, consumptie en produktie, toekomt wat naar beste inzicht nodig en verantwoord is.

Als ieder zijn bescheiden deel zal verwerven, betekent dit, dat niet een revolutionaire en grauwe gelijkheid moet worden opgedrukt. Anderzijds zullen evenmin ongewetigde verschillen in stand en salaris aan de dag mogen treden, terwijl het meerder-zijn van hen, die de meesten willen zijn, daarin tot uitdrukking behoort te komen, dat zij als aller dienaars optreden.

Voorts mogen de leden van de volksgemeenschap, van het grote nationale gezin niet bevoogd worden en betutteld als kleine kinderen, voor wie alles bij voorbaat is uitgemaakt en beslist. Eigen verantwoordelijkheid en eigen initiatief moeten zich op behoorlijke wijze kunnen ontwikkelen. De vrijheidsdrang, die zich op ongewenste manier en minder aangewezen terreinen laat gelden, kan zeer wel een gevolg zijn van te vergaande staatsbemoeiing. Door allerwegen verantwoordelijkheid over te nemen, ontwikkelt zich geen verantwoordelijkheidsgevoel, met het gevolg dat bij allerlei excessen en belevingen het respect en de zorg voor de naaste verstek laten gaan. De veelvuldig geslaakte kreet medemenselijkheid kan juist een aanwijzing zijn, dat het hieraan schort.

De immer sneller en wijder om zich heen grijpende mechanisering van het leven mag ons bepaald wel met zorg vervullen. Computers kunnen ontzaglijk veel werk uit handen nemen. Men kan in zulke computers alles en nog wat stoppen en men staat er versteld van wat er in minimum van tijd uitrolt. Men kan intellect meedelen aan deze geraffineerde instrumenten, maar kan men ze ook een geweten geven? De Heilige Schrift waarschuwt ons om geen paarden voor de zwijnen te werpen, opdat ze niet, zich omkerende, ons verslinden. Zou de moderne apparatuur niet precies gelijk kunnen reageren? Uit de laatste oorlog zijn we enigszins vertrouwd geraakt met het verfoeilijk begrip en de afschuwelijke persoon van de zogenaamde bureau-moordenaar. We rekenen de mens in deze combinatie, de moordenaar dus, alle schuld en verantwoordelijkheid toe. Maar kan het bureau en wat dies meer zij, de sfeer die het oproept, het gemak waarmee een pennestreek met vergaande gevolgen gezet wordt, ook niet de gelegenheid oproepen, die de moordenaar tot moordenaar maakt?

Het zijn vragen, die opkomen. Ze zijn ernstig genoeg om te overwegen, want we leven in deze tijd en we moeten elke geest, met name de geest van onze tijd, beproeven. Vandaag aan de dag wordt herhaaldelijk gesproken over volkeren en kerken, die onderweg zijn. De zucht van de progressiviteit fungeert als zweep om de route hoe langer hoe sneller af te leggen. Waarheen zijn we onderweg? Moeten we volgens de in zwang zijnde Schriftbeschouwing het toekomstbeeld van een antichristelijke overheersing als mythe terzijde schuiven? Ik dacht, dat dit niet gemakkelijk zou vallen voor degenen, die aan de ziel en aan den lijve de waarheid en de werkelijkheid ondervinden van het woord, dat de antichrist alrede in de wereld is.

Het bestaansrecht van confessionele partijen, van formaties op christelijke grondslagen, is een voorwerp van vinnige strijd. Men is zo fel ertegen gekant, dat het vermoeden rijst dat hierin en hierachter een geest drijft, waarvan de bestrijders van partijvorming op confessionele basis zich mogelijk niet eens ten volle bewust zijn.

Wij voor ons achten het echter te argeloos en te oppervlakkig, wanneer men heel de christelijkheid van de christelijke politiek, zoals helaas schier over de hele linie gebeurt, laat opgaan in een mate van vriendelijkheid voor elkaar, in een, zo goed en zo kwaad dit pleegt te gaan, liefdesbetoon voor de evennaaste. Als we confessionele politiek willen bedrijven, zullen we meerdere gegevens van de belijdenis in rekening moeten brengen. De belijdenis stelt, dat de Overheid is ingesteld uit oorzaak van de verdorvenheid van het menselijke geslacht. Dit fundamentele gegeven van de Schrift en Belijdenis maakt het volslagen onmogelijk om gemoedereerd en zorgeloos te berusten in de klakkeloze gelijkstelling van christendom en humanisme, zoals vandaag in de politiek gebruikelijk is. Immers, het humanisme verdraagt zich niet met de opvatting van algehele verdorvenheid van het menselijk geslacht. Op deze manier roept men een heilloze coalitie, een vreselijk monsterverbond in het taaie leven.

Ware christelijke politiek vraagt, want regeren is vooruitzien, dat we ons zorgvuldig afvragen op welke en hoedanige tijd antichristelijke listen en antichristelijk geweld zich zullen openbaren.

We accepteren als Staatkundig Gereformeerde Partij niet het geringschattend verwijt, dat we alleen maar vier eeuwen achteraan strompen. We willen, hetzij een eeuw, hetzij eeuwen, vooruitzien. Verder dan de geborneerde blik op het jaar tweeduizend, ofschoon dit als het top-

punt van vooruitstrevendheid geldt, gaat het oog, dat gericht is op de toekomst van Jezus Christus. Dat mag toch wel een minimum zijn van christelijke politiek, dat met de komst van Christus gerekend wordt.

Wellicht meent men, dat dit allemaal niet zo nodig is, omdat de antichrist zich dermate als een hellemonster zal presenteren, dat ieder onmiddellijk zal doorzien met wie en metwat hij van doen heeft.

Niets is minder waar. De Bijbel leert ons, dat de antichrist een grote mate van religiositeit, van kerkelijkheid, van oecumeniciteit, van goedwillendheid en braafheid aan de dag zal leggen, zodat zeer velen zullen verleid worden. Niets is zo gevaarlijk en kwaad als het doorsnee-goede. Ook de Reformatie wist van deze dingen.

Als christelijke politiek uitsluitend zou bestaan in slap liefdesbetoon, doen we de alzo grote liefde, die God ons schonk, onrecht. Immers, die liefde is eerst verstaanbaar en verwonderlijk, wanneer er begrip is van de algehele verdorvenheid van het menselijk geslacht.

Waartoe een oppervlakkige christelijke politiek kan voeren, worden we het beste gewaar als we lezen wat een gereformeerde predikant schrijft over zijn indrukken bij het beschouwen van de uit de Hervorming zo welbekende Pilustrap. Ik citeer hem letterlijk: „Dan zie je als protestant opeens één van je katholieke reisgenoten heel vredig en toegewijd diezelfde trap al knielende opgaan. Je kan haar niet van krampachtige werkheiligheid verdenken. Je voelt het aan, dat ze het alleen doe uit piëteit jegens onze Heer, als middel om dieper met Zijn heilig lijden en bloedvergieten voor ons allen verbonden te worden. Je vindt het eigenlijk helemaal niet vreemd, dat je het zelf als evangelisch christen ook eens een keer zoudt doen. Maar je voelt ook: dat kan een protestant niet zo maar opeens”.

Tot zover Dr. K.J. Kraan, gereformeerd predikant te Rotterdam. Dat is de vrucht van Dr. Kuypers coalitieleus, namelijk het stoelen op ene wortel van geloof. Je kunt het niet zo maar opeens. Maar het zal wel niet zo lang duren. Losgeslagen en losgeweekt van de grondbegrippen van de gereformeerde leer, loopt men genoegelijk van buitenaf het vriendelijk oerwoud van het rooms-katholicisme binnen. Maar laten we eens luisteren naar Luther en de andere hervormers en naar anderen, die van binnenuit dit oerwoud tot ons kwamen. Men kan wel onder de indruk komen van figuren, waaronder vele Nederlanders, die zich gaarne bij voorkeur ophouden in de zoom van het woud, maar diep naar binnen ligt het Vaticaan, de roomse burcht, waar men in politieker en

militanter termen denkt. Zoveel hebben we vandaar wel behuisterd dat de vriendelijke lieden aan de zoom van het woud nog lang niet de dienst uitmaken.

Uit oorzaak van de verdorvenheid van het menselijk-geslacht is de Overheid geroepen op te treden. Zeer sterk is de indruk, dat tallozen ondanks hun betuiging, dat ze wensen te leven bij de Bijbel en bij de belijdenis, dit liefst vergeten en geheel op de achtergrond drukken.

Ge zoudt wellicht menen, dat ik me door deze uitvoerige beschouwing heb laten weglokken van het thema van deze partijrede. Ten onrechte, indien dit plaats had, is deze gedachte bij u opgekomen. Als ik spreek over brood voor de eter en over zaad voor de zaaier, dan zie ik dit iets ruimer. Voor mij betekent het namelijk dat doeltreffende politiek niet alleen beslissingen moet nemen, waardoor de consumptieve behoeften en verlangens hun rechtmatig en behoorlijk aandeel verkrijgen en waardoor de produktieve urgenties niet wordt tekort gedaan, maar tevens een beleid, dat oog heeft voor de vragen van heden en van toekomst, en dat geen van beide aan elkaar wil opofferen. We willen inderdaad verder zien dan de wijze neus, die reikt tot het jaar tweeduizend.

Brood voor de eter is aanduiding van alle lichamelijke nooddrift, om maar iets te noemen, werk- en woongelegenheid, terugdringing van toenemende verontreiniging van lucht, water en bodem; en zaad is in één woord gezegd, al wat nodig is rondom de ontkieming en volgroeïing. Nodig is een gunstig economisch klimaat, is vrijheid van initiatief en bedrijf, is redelijkheid van bestaansmiddel enzovoort. Het gaat ons wel degelijk om de kwaliteit van het menselijk bestaan, wanneer we voor en met de Overheid, als Gods mede-arbeiders, als taakstelling willen zien, dat naar mogelijkheden wordt gezocht opdat de eter zijn brood en de zaaier zijn zaad erlangt. Dat brengt mede noodzakelijke vrijheden, dat vraagt voorziening in scholing en voorlichting, dat vereist bescherming van persoon en eigendom en verdediging van de natie. De verschaffing van brood en zaad is in het kort de algehele politieke opdracht. Regen en sneeuw bewerken, dat de aarde uitspruite en voortbrengt brood en zaad. Met de functie van regen en sneeuw is vergelijkbaar de werking van het Woord Gods. Zelf immers spreekt de Heere: Alzo zal Mijn Woord, dat Mijn mond uitgaat, ook zijn. Er is echter niet slechts vergelijkbaarheid, er is ook een innerlijke samenhang. Wanneer gerechtigheid en waarheid groeien en bloeien, wanneer waarheid uit de

aarde spruit en gerechtigheid van de hemel nederziet, zal de Heere het goede geven en zal het land zijn vrucht geven. Gehoorzaamheid aan het Woord Gods is de beste bron van welvaart, de uitnemendste garantie voor een gezonde ontwikkeling onzer belangen.

Daarom mag men niet rondstroomen als gemene leugen, dat wij als SGP onder een geestelijk sektarisch afdakje ons wat terzijde opstellen van de gewone gang van zaken in Nederland. Het gaat ons wel degelijk om de hechtste waarborgen van het nationale welzijn, ook voor het tijdelijke leven.

We verzetten ons echter met alle kracht, wanneer men in plaats van de noodzakelijke voorziening in brood en zaad gaat spreken van brood en spelen, waarbij men het doet voorkomen alsof die spelen, die bij nader inzien vaak zondige vermaken zijn, even dringend in een behoefte voorzien als het brood, dat ons aardse leven in stand houdt. We willen beslist niet de kwestie laten vertroebelen, wanneer men die spelen, die vaak zondige vermaken zijn, ten tonele voert als onmisbare gemeenschapsvoorzieningen. Wie tegemoet komt aan de roep om brood en spelen, legt op de lippen de belijdenis en in het hart de beleving van de welbekende woorden: Laat ons eten en drinken, want morgen sterven wij.

Hier openbaart zich een groot onderscheid in politieke doelstellingen van diverse partijen.

Wie brood en spelen zegt en die verlangens in praktijk brengt, ziet een zich steeds vernauwende horizon. Dat kan geen partij zijn, die vol vertrouwen op de toekomst gericht is. In de ban van brood en spelen ontstaat bij een zich krampachtig angstig vernauwende horizon de kreet om geboortebeperkende regelingen en allerlei soortgelijke politieke doelstellingen, die eenzelfde benepenheid en geestesgesteldheid verraden.

Brood voor de eter en zaad voor de zaaier is een politiek, die in de handen van Gods voorzienigheid gerust laat, wat daar moet blijven. Dat is geen ondergangspolitiek, maar overgangspolitiek.

We kunnen ons met alle geweld niet onttrekken, dat met name op terrein van gezag en orde, op terrein van opvoeding en kulturele activiteiten, men in arren moede en in nihilistische gelatenheid alle sluizen maar openstelt en laat openen, opdat we door golven van smakeloosheid, wreedheid, godslastering, onnatuurlijkheden, uitpattingen en onmatig-

heden worden overspoeld. We kunnen en mogen niet meedoen aan de ondergangspolitik. We moeten beseffen dat geestelijke ondergang en maatschappelijke ondergang elkaar op de voet volgen. Wat baat een welgevormd en geproportioneerd lichaam, wat baten mooie stelsels, volmaakte systemen, feilloze regelingen, indien de bezieling ontbreekt? Geen ontziende politiek van „na ons de zondvloed”, maar overgangspolitik.

Dat is politiek, die gericht is op de toekomst des Heeren. Oppervlakkig zou men kunnen menen, dat de gedachte aan gericht en vervanging van het aardse bestel door het Koninkrijk Gods verlamvend zou gaan werken. Hier is toch immers alles van voorbijgaande aard. Maar de gedachte aan het gericht brengt met zich het besef, dat we van alle doen en laten verantwoording moeten afleggen, rekenschap en rentmeesterschap.

Politiek van brood voor de eter en zaad voor de zaaier vraagt een goed onderwijsbeleid. Het opgroeiend geslacht moet het aankunnen en moet verstandelijk en geestelijk toegerust zijn voor de komende taak.

Politiek van brood voor de eter en zaad voor de zaaier vraagt een deskundig beleid ten aanzien van de landen en wereld, die ons omringen. Ontwikkelingshulp mag niet het karakter dragen van brood en spelen; de naties, die minder ver zijn voortgeschreden, moeten niet menen, dat ze op het ware niveau zijn aangeland wanneer ze de leuze van eten, drinken en morgen sterven in praktijk kunnen brengen.

Politiek van brood en zaad is een verantwoord financieel, economisch en sociaal beheer.

Politiek van brood en zaad is beslist kultuurbeleid. Dat heeft niet als consequentie, dat we alles brood noemen en broodnodig kwalificeren, waar dit volk van zegt het is brood en het is broodnodig. Integendeel: Waarom weegt gijlieden geld uit voor hetgeen dat geen brood is? En uw arbeid voor hetgeen, dat niet verzadigen kan? Het begrip brood krijgt vanuit het woord „zaad” een andere inhoud dan vanuit het woord „spelen”, wanneer we het in een slagzin plaatsen: Brood en spelen. Besliste kultuurpolitiek is gericht op al wat waarachtig is, al wat eerlijk is, al wat rechtvaardig is, al wat rein is, al wat liefelijk is, al wat wel luidt.

Politiek van brood en zaad betekent voor eigen partij-organisatie en ook nationaal, dat we voor en met en naast de jongeren ons afvragen wat met name voor de toekomst van gewicht zal zijn. In wezen blijft de geest van de tijd zichzelf immer gelijk, doch in elke periode worden

bijzondere vragen en uitdagingen aan de orde gesteld. We moeten niet als partij op bedrijfsbeëindiging mikken, niet alles maar opeten, doch zoeken naar middelen en wegen, opdat de jongeren zullen zaaien. Men kent in de zaai- en pootwereld de term selectie. Met de jongeren moeten we selecteren, opdat ze antwoord weten op de vragen, die hun wereld stelt. Want de Heere heeft beloofd, dat het nageslacht - het zaad - Hem dienen zal.

Bunyan verhaalt in zijn overbekende maar steeds weer overdenkingswaardige boek een boeiend en instruktief beeld. In een kleine kamer ziet hij twee kinderen, ieder op eigen stoel. Het oudste kind heette Hartstocht en het tweede Lijdzaamheid. Hartstocht maakte de indruk zeer ontevreden te zijn, maar Lijdzaamheid zag er lief en vriendelijk uit.

„Waarom is Hartstocht zo ontevreden?” vroeg Christen.

Uitlegger antwoordde: „Hun vader heeft hen tegen volgend jaar allerlei heerlijke verrassingen beloofd, maar Hartstocht wil ze nu reeds hebben, terwijl Lijdzaamheid geduldig wachten kan tot volgend jaar”.

Nu zag ik, dat er een man op Hartstocht afkwam, die een kistje met schitterende juwelen uitstalde voor zijn voeten. Hartstocht nam ze in zijn hand. Zijn oog straalde van gierige bewondering. Een enkele keer keek hij opzij naar Lijdzaamheid en dan fonkelde er schampere spot in zijn harde blikken. De vreugde duurde echter niet lang, want nauwelijks was hij het spel van gulzige bewondering begonnen en streelden zijn vingers de juwelen, of ik zag, dat hij alles weer vernielde en niets in zijn handen overhield dan scherven en splinters.

Toen zei Christen tot Uitlegger: „Verklaar mij dit toch”.

En Uitlegger sprak: „Deze twee jongetjes zijn symbolen. Hartstocht verzinnebeeldt de mens, die bij de goederen dezer wereld leeft, maar Lijdzaamheid is een type van de mens, wiens hart ontsloten is voor de eeuwigheid. Hartstocht wil alles nu reeds hebben dit jaar, in het heden. Zo is het dan ook met de kinderen van dit geslacht: zij willen hun schatten reeds nu bezitten en kunnen niet wachten tot de grote dag van Morgen, die ons alles schenken zal. Het spreekwoord: „één vogel in de hand is beter dan tien in de lucht”, spreekt meer tot hun hart dan de beloften Gods, die over de toekomstige goederen handelen. Maar zoals het met dit kind is gegaan, zo zal het ook met hen gaan: hun einde wordt diep ellendig en ze zullen niets overhouden dan scherven en splinters”.

Toen antwoordde Christen: „Nu zie ik, dat Lijdzaamheid de ware wijsheid bezit. Want in de eerste plaats zoekt hij de beste gaven, en in de tweede plaats zal hij alles beërven, terwijl de ander niets dan scherven overhoudt”.

„Ja - vulde Uitlegger aan - gij kunt er ook nog deze gedachte bijvoegen, dat, terwijl alle andere heerlijkheid snel voorbijgaat en verflenst, de glorie, die aanstaande is, in eeuwigheid niet zal verminderen. De eerste heerlijkheid moet wel voor de tweede wijken, maar de tweede nooit voor de eerste, want deze heerlijkheid wordt door niets overtroffen. Wie zijn schat reeds ontvangt, moet de tijd hebben om hem te verteren, maar wie zijn deel hiernamaals krijgt, bezit het voor altijd tot in het eeuwige leven. Daarom staat er van de rijke man geschreven: ”Gij hebt uw goed ontvangen in dit leven, en Lazarus desgelijks het kwade, maar nu is hij vertroost en gij lijdt smart”.

„Nu zie ik duidelijk in, dat het niet wijs is, zijn hart te zetten op de goederen van dit tijdelijk leven, maar dat het verstandiger is, een schat te verwachten in de toekomst”, zei Christen.

„Ja waarlijk, zo is het - antwoordde Uitlegger - want de dingen, die men ziet, zijn tijdelijk, maar de dingen die men niet ziet, zijn eeuwig. Juist omdat de goederen van dit aardse leven enerzijds en onze vleselijke begeerten anderzijds zo dicht bij elkaar liggen, en daarentegen de toekomstige goederen zo ver verwijderd zijn van de natuurlijke begeerten van ons hart, gaan de eerste makkelijk hand in hand, terwijl de twee andere bijna altijd vijandig tegenover elkaar staan”.

Tot zover Bunyan. Ik heb dit zo uitvoerig geciteerd, omdat ten eerste deze regels zo duidelijk onderstrepen de bedoeling van deze rede, en ten tweede omdat dit eenvoudig beeld ons meer dan dikke verhandelingen ontzaglijk veel kan leren omtrent ware bijbels-christelijke politiek.

Er zijn inderdaad in de politiek en bij alle verscheidenheid van partijen en programs slechts twee beginselen. Hebt ge er op gelet, het is maar een terloopse, maar zeer diepzinnige opmerking, dat Bunyan zegt: „Ieder zat op een eigen stoel”? We kunnen niet met het andere beginsel op één stoel zitten. Het is een pleidooi voor partijvorming op confessionele basis. Hartstocht wenst de politiek van brood en spelen, die naar scherven en splinters voert. Lijdzaamheid en politiek van brood en zaad. Van hoe onbeschrijfelijk groot gewicht toch is het, wanneer we overtuigd zijn, dat betrouwbare politiek zijn vertrekpunt vindt in harten, die ontsloten zijn voor de eeuwigheid. De politiek van brood en

spelen wil niet wachten tot de grote dag van Morgen, die ons alles schenken zal.

In dit licht is de SGP de partij van Morgen. Hoe zien we dagelijks bevestigd in heel het politieke bedrijf, dat de goederen van dit leven enerzijds, en onze vleselijke lusten anderzijds, zo dicht bij elkander liggen. Genoeg hiervan om u te laten gevoelen hoe rijk deze bladzijde van Bunyan is voor de praktische politiek. Let alleen nog op de schampere spot in de harde blikken van Hartstocht.

Hoe gaarne neemt men het in de politiek op voor de verdrukten. Samuel Rutherford wordt niet moede in zijn brieven te schrijven over de schande, de smaad, de verachting, de verwaarlozing, de vergeting, de verdrukking, die Schotland de vorstelijke Christus aandoet en dat tot eigen schade.

Voor deze Verdrukte wensen wij het in alle zwakheid op te nemen, alhoewel Hij ons niet nodig heeft. Voor deze Verdrukte nemen we het op, aangezien Hij Zich ook aantrekt en vereenzelvigd met het lijden van allen, die de minsten Zijner broeders zijn. Voor deze Verdrukte nemen we het op, opdat eer in ons land wone. Het gaat om de eer van Nederland.

*Die hier bedrukt met tranen zaait,
Zal juichen, als hij vruchten maait;
Die 't zaad draagt, dat men zaaien zal,
Gaat wenend voort en zaait het al;
Maar hij zal zonder ramp te schromen,
Eerlang met blijdschap wederkomen,
En met gejuich, te goeder uur,
Zijn schoven dragen in de schuur.*

(Psalm 126:3)